

WILL DURANT
(Nguyễn Hiến Lê dịch)

LỊCH SỬ VĂN MINH
TRUNG HOA

NXB VĂN HÓA THÔNG TIN

MỤC LỤC

Lời Nhà Xuất bản	5
Giới thiệu tác giả Will Durant	9
Niên biểu lịch sử Trung Quốc	19

CHƯƠNG I - THỜI ĐẠI CÁC TRIẾT GIA

I. Buổi đầu	25
1. Các lời phê phán về dân tộc Trung Hoa	25
2. Trung Hoa: đất đai, nòi giống, thời tiền sử.	28
3. Những thế kỷ khuyết sử: thời khai thiên lập địa, văn hóa xuất hiện, rượu và quần bút, các ông vua thánh đức, một ông vua không tin thần linh.	31
4. Buổi đầu của văn minh T.H.: Thời phong kiến, một vị sư biểu, tục lệ và pháp luật chống đối nhau, văn hóa và sự hỗn loạn, các bài thơ trong kinh Thi.	36
5. Các triết gia trước Khổng Tử: Kinh Dịch, âm và dương, thời đại rực rỡ của Trung Hoa, Đặng Tích, Socrate của Trung Hoa.	45
6. Lão Tử: "Đạo", các nhà trí thức lên cầm quyền, sự phi lý của pháp luật, không tương theo kiểu Rousseau, luân lý Ki Tô giáo, chân dung một vị hiền triết, Lão Tử và Khổng Tử gặp nhau.	49
II. Khổng Tử	61
1. Một bậc hiền triết đi kiếm một nước để phục vụ: lúc sanh và tuổi thơ, cưới vợ rồi ly dị, môn sinh và cách dạy, hình dáng và đức độ, một người đàn bà và con cạp, thế nào là chính quyền tốt, Khổng Tử cầm quyền, những năm chu du thiên hạ, những niềm an ủi khi về già.	61

Lịch Sử Văn Minh Trung Hoa

2. Ngũ kinh và thứ tư. 72
  3. Chủ trương bất khả tri của Khổng tử: Một đoạn luận lý, triết gia và hai đứa nhỏ, một quy tắc minh triết. 74
  4. Đạo người quân tử: một bức chân dung khác của Khổng Tử, đức độ ông, hoàng kim qui tắc. 80
  5. Những thuyết chính trị của Khổng Tử: dân là trọng, cai trị thì phải làm gương cho dân, đừng tập trung tài sản, nhục và lễ, chủ nghĩa xã hội và cách mạng. 84
  6. Ảnh hưởng của Khổng Tử: Nho gia, Họ thắng Pháp gia, nhược điểm của đạo Khổng, Khổng còn hợp với thời nay không? 89
- III. Các nhà theo chủ nghĩa xã hội và các nhà chủ trương vô chính phủ. 94
1. Mặc Địch, người vị tha: Một nhà luận lý thời cổ, có tinh thần Ki Tô, đả đảo chiến tranh. 95
  2. Dương Chu, nhà vị kỷ: một nhà chủ trương hưởng lạc theo thuyết số mệnh, trường hợp tàn bạo. 98
  3. Mạnh tử, bậc thầy của các vua chúa: một hiền mẫu, một triết gia ở các triều đình, bản tính con người có thiện không? Một thứ thuế duy nhất, Mạnh Tử và cộng sản, sự kích thích của cái lợi, quyền làm cách mạng. 103
  4. Tuân tử, nhà thực tế: tính ác, sự cần thiết của luật pháp. 111
  5. Trang tử, nhà duy tâm: trở về thiên nhiên, một xã hội không có chính quyền, đạo trời, giới hạn của tri thức, sự tiến hóa của loài người, thợ đúc lớn, ảnh hưởng triết học Trung Hoa tới Âu Châu. 113

CHƯƠNG II. THỜI ĐẠI CÁC THI SĨ

- I. Bismarck của Trung Hoa. 123
Thời Chiến quốc - Khuất Bình tự tử - Tần Thủy Hoàng thống nhất Trung Quốc - Vạn lý trường thành - Đốt sách - Tần Thủy Hoàng thất bại.

- II. Các cuộc thí nghiệm chủ nghĩa xã hội. 131
 Hỗn loạn và hỗn cùng - Đời Hán - Các cải cách của Vũ Đế - Thuê lợi tức - Kinh tế chỉ huy của Vương Mang - Vương Mang thất bại - Rợ Hồ xâm nhập.
- III. Sự vinh quang đời Đường. 137
 Triều đại mới - Các cách vua Thái Tông dùng để giảm sự phạm pháp - Một thời thịnh trị - Đường Minh Hoàng - Dương Quý Phi - Cuộc nổi loạn của An Lộc Sơn.
- IV. Vị trí tiên. 143
 Một giai thoại về Lý Bạch - Tuổi thanh xuân tài năng, các mối tình của ông - Trên thuyền rồng - Từ kinh - Chiến tranh - Các cuộc ngao du của Lý Bạch - Bị nhốt ngục - Thơ bất hủ.
- V. Cái hay của thơ Trung Hoa. 155
 Thơ tự do - Hình ảnh - Thi trung hữu họa và họa trung hữu thi - Tình cảm trong thơ - Hình thức hoàn hảo.
- VI. Đỗ Phủ 159
 Đào Tiềm - Bạch Cư Dị - Thơ trị bệnh sốt rét - Đỗ Phủ và Lý Bạch - Một hình ảnh về chiến tranh - Thịnh thời - Suy yếu - Chết.
- VII. Văn xuôi. 166
 Văn thơ Trung Quốc nhiều vô kể - Lịch sử tiểu thuyết - Sử ký - Tư Mã Thiên - Các nhà viết tùy bút, và tiểu luận - Hàn Dũ và Phật cốt.
- VIII. Tuồng. 174
 Tuồng không được trọng ở Trung Hoa - Nguồn gốc - Vở tuồng - Khán giả - Đào kép - Âm nhạc.

CHƯƠNG III. THỜI ĐẠI CÁC NGHỆ SĨ

- I. Văn nghệ phục hưng: đời Tống. 179
1. Chế độ xã hội của Vương An Thạch: Đời Tống, một vị tế tướng có tư tưởng xã hội, cách trừ nạn thất nghiệp, chế định kỹ nghệ, định lương bổng và giá cả, quốc hữu hóa thương mại, bảo hiểm thất nghiệp, nghèo đói, già nua, thi tuyển

Lịch Sử Văn Minh Trung Hoa

- quan lại, Vương An Thạch thất bại. 179
2. Tri thức phục hưng: tấn bộ của sự bác học, giấy và mực, phát minh nghề in, cuốn sách đầu tiên, giấy bạc, hoạt tự, tuyển tập, tự điển, các bộ toàn thư. 184
3. Triết học phục hưng: Chu Hi. Vương Dương Minh, siêu thiện ác. 191
- II. Các đồ đồng đỏ, đồ sơn, đồ ngọc. 198
- Địa vị của nghệ thuật ở Trung Hoa - Đồ tư lưạ Đồ đặc trong nhà - Đồ châu bảo - Quạt - Đồ sơn mài - Ngọc - Vải đồ đồng tuyệt đẹp - Nghề điêu khắc.
- III. Chùa chiền và cung điện. 208
- Kiến trúc Trung Hoa - Tháp bằng sứ ở Nam Kinh - Chùa ngọc ở Bắc Kinh - Miếu Khổng tử - Đền Nam giao - Cung điện Hốt Tất Liệt - Một ngôi nhà Trung Hoa - Phía trong - Màu sắc và hình thể.
- IV. Họa. 215
1. Các bậc thầy trong ngành họa: Cố Khải Chi họa sĩ lớn nhất, thiên tài hay cuồng nhân? Bức tiểu họa của Hàn Dũ, phái cổ điển và phái lãng mạn, Vương Duy, Ngô Đạo tử, Huy Tồn nghệ sĩ hoàng đế, các bậc thầy đời Tống. 215
2. Đặc tính của môn họa Trung Hoa: bất chấp nguyên tắc viễn thị, tả chân, nét vẽ quan trọng hơn màu sắc, hình dạng và tiết điệu, diễn bằng cách gợi ý, quy ước và hạn chế, tinh cách thành thực của nghệ thuật Trung Hoa. 226
- V. Đồ sứ.
- Nghệ thuật đồ gốm - Chế tạo đồ sứ - Bước đầu - Đồ Đồng Thanh - Nước men - Sự khéo léo của Hao Shih - chiu - Đồ phát lam - Thời Khang Hi - Thời Càn Long. 231

CHƯƠNG IV. DÂN TỘC VÀ QUỐC GIA

- I. Từ đời Nguyên đến đời Thanh. 241
1. Marco Polo đi thăm Hốt Tất Liệt: những nhà du lịch khó tưởng tượng được, những cuộc mạo hiểm ở Trung Hoa

- của một người thành Venise, thắng cảnh và sự thịnh vượng của Hàng Châu, cung điện ở Bắc Kinh, cuộc xâm lăng của Mông Cổ, Thành Cát Tư Hãn, Hốt Tất Liệt, con người và chính sách, hậu cung của ông ta; những số triệu của Marco Polo. 241
2. Đời Minh và đời Thanh: Mông Cổ sụp đổ, đời Minh, Mãn Châu xâm chiếm Trung Hoa, đời Thanh, một minh quân, vua Càn Long gạt bỏ các tư tưởng Âu Tây. 252
- II. Dân tộc và ngôn ngữ. 257
- Dân số - Bế ngoài - Y phục - Những nét đặc biệt của các cuộc đàm thoại - Chữ viết.
- III. Đời sống hằng ngày. 265
1. Ở thôn quê: cảnh nghèo của nông dân, các phương pháp canh tác, gặt, trà, rau và cây ăn trái, tinh khắc khổ, kiên nhẫn của nông dân. 265
2. Trong các cửa tiệm: các nghề mọn, lụa, xưởng phường, lao công, đường sá và kinh, thương nhân, tín dụng và tiền tệ, các thí nghiệm về tiền tệ, lạm phát giấy bạc. 269
3. Óc phát minh và khoa học: thuốc súng, pháo thăng thiên và chiến tranh, kim chỉ nam, sự nghèo nàn về các phát minh kỹ nghệ, địa lý, toán học, vật lý học, "phong thủy", thiên văn, y học, vệ sinh. 275
- IV. Một tôn giáo không có giáo đường, giáo hội: tin dị đoan mà lại theo chủ nghĩa hoài nghi, ma quỷ, thờ Trời, đạo Khổng, đạo Lão, thuốc trường sinh, đạo Phật, bao dung tôn giáo và chiết trung, Hồi giáo, Ki Tô giáo, tại sao Ki Tô giáo thất bại ở Trung Hoa. 281
- V. Sự chi phối của luân lý. 290
- Quyền lực của luân lý trong xã hội T.H, gia đình, con cái, trinh tiết, mai dâm, trai gái đi lại với nhau trước khi có vợ có chồng, hôn nhân và ái tình, một vợ một chồng, và nhiều vợ, vợ lẽ, ly dị, một nữ hoàng Trung Hoa, gia trưởng, đàn bà lệ thuộc đàn ông, tính tình người Trung Hoa
- VI. Một chính thể được Voltaire khen. 303

Lịch Sử Văn Minh Trung Hoa

Cá nhân bị tiêu diệt, địa phương được tự trị, làng và tỉnh, luật pháp uyển chuyển, hình phạt nghiêm khắc, nhà vua, gián quan, các nha sở, sự chuẩn bị để làm quan, thi tuyển nhân tài để bổ dụng, chế độ khoa cử, hại và lợi của chế độ ấy.

CHƯƠNG V. CÁCH MẠNG VÀ PHỤC SINH

- I. Bạch hạc: 315
Sự xung đột giữa Á và Âu, người Bồ Đào Nha - Người Ý Pha Nho - người Hòa Lan - người Anh - Buôn bán thuốc phiện - Loạn Thái Bình thiên quốc - Trung Nhật chiến tranh - Tình qua phân Trung Hoa - Khai phóng môn hộ - Từ Hi thái hậu - Các cải cách của Quang Tự - Quang Tự mất quyền - Bọn Quyền phi - Bối khoản.
- II. Một nền văn minh cáo chung. 325
Các "sinh viên quĩ bồi thường" - Họ Âu hóa - Vai trò của họ trong việc làm cho Trung Hoa tan rã - Vai trò của nhà truyền giáo - Tôn Dật Tiên người theo Kitô giáo - Tuổi trẻ phiêu bạt - Muốn gặp Lí Hồng Chương - Dự định làm cách mạng - Cách mạng thành công - Viên Thế Khải - Tôn Dật Tiên mất - Loạn lạc và cướp bóc - Chủ nghĩa cộng sản - Cuộc Bắc phạt - Tướng Giới Thạch - Người Nhật ở Mãn Châu - Tại Thượng Hải.
- III. Bắt đầu một trật tự mới. 336
Sự thay đổi ở làng mạc - Ở nhà thành - Nhà máy - thương mại - Nghiệp đoàn công nhân - Tiền lương - Tổ chức chính quyền mới - Chủ nghĩa quốc gia và sự Âu hóa - Hạ bộ Khổng Tử - Chống tôn giáo - Luận lí mới - Sự tiến triển của hôn nhân - Hạn chế sinh dục - Trai gái học chung - Các phong trào văn học và triết học mới - Văn học mới - Hồ Thích - Yếu tố phá hoại - Yếu tố hồi sinh.